

KRIVIČNO PROCESNO PRAVO

<https://doi.org/10.7251/CEST1322226K>

UDK 343.14:343.9

**RADNJE DOKAZIVANJA I POSEBNE ISTRAŽNE
RADNJE: TEORIJSKO - PROVEDBENI ASPEKT****Dr Sadržir Karović**

Vanredni profesor za krivičnopravnu naučnu oblast, Pravni fakultet, Univerzitet u Travniku, zaposlen u Državnoj agenciji za istrage i zaštitu, karovic.s@hotmail.com

Dr Marina M. Simović

Sekretar u Ombudsmanu za djecu Republike Srpske, vanredni profesor, Fakultet pravnih nauka Panevropskog univerziteta „Aperion“, marina.simovic@gmail.com

Sažetak: Prikupljanje potrebnih dokaza i dokazni postupak praktično nije moguće zamisliti bez primjene opštih dokaznih radnji kao i posebnih istražnih radnji u odnosu na zakonom propisana krivična djela za koja se može odrediti primjena ovih specifičnih radnji. Zakonom o krivičnom postupku su taksativno propisane opšte dokazne i posebne istražne radnje kao i restriktivni zakonski uslovi za njihovu primjenu. Nije sporno da od obima i kvalitativne komponente prikupljenih dokaza u istrazi zavisi i položaj tužioca u dokaznom postupku u vezi utvđivanja postojanja određenog krivičnog djela i krivice iz čega proizilazi da je izuzetno važan segment provođenja opštih i posebnih istražnih radnji u vezi zakonitosti prikupljanja dokaza i poštivanja osnovnih ljudskog prava i sloboda. Teret dokazivanja je na postupajućem tužiocu koji ima rukovodnu i nadzornu ulogu u istrazi u odnosu na ovlaštena službena lica na planu primjene navedenih radnji dokazivanja i prikupljanju potrebnih dokaza. Iz navedenog proizilazi da je u svakom konkretnom slučaju, za primjenu opštih radnji dokazivanja i posebnih istražnih radnji potrebno je zadovoljiti restriktivne zakonske uslove. Takođe, u ovom radu obuhvaćen je i provedbeni ili izvršni aspekt u vezi iniciranja i primjene navedenih radnji dokazivanja.

Ključne riječi: radnje dokazivanja, posebne istražne radnje, zakonitost, ljudska prava i slobode, restriktivni uslovi.

**1. ISTRAŽNE I DOKAZNE AKTIVNOSTI - MOGUĆNOSTI,
IZAZOVI I PERSPEKTIVE**

Otkrivanje, istraživanje i dokazivanje postojanja krivičnih djela usmjereno na rasvjetljavanje i rješenje konkretne krivične stvari od strane krivičnoprocesnih subjekata krivičnog postupka predstavlja u pravilu izuzetno kompleksan i veoma zahtjevan postupak. Opšti cilj krivičnog pravosuđa jeste suzbijanje kriminalnih ponašanja (Stojanović, 2016: 75). Opšta javnost očekuje da sva obavještenja koja ukazuju na postojanje određenog krivičnog djela budu istražena i preduzete sve zakonom propisane mjere i radnje od strane lica kojima su povjerena ovlaštenja u subjektima, odnosno agencijama za sprovođenje zakona a u vezi blagovremenog, efikasnog i zakonitog djelovanja na planu dodatnog otkrivanja, istraživanja,

dokazivanja i procesuiranja lica za koje postoji određen stepen sumnje da su izvršila određeno krivično djelo. Iz dokaza ne proizilazi samo izvjesnost onda kada sud i drugi subjekti postupka steknu odgovarajuće čvrsto ubjeđenje, već i vjerovatnoća u određenom stepenu, odnosno različitim procesnim oblicima sumnje u pogledu postojanja ili nepostojanja relevantnih činjenica (Stojanović, Škulić i Delibašić, 2018:152).

Ponekad se susrećemo i sa nezadovoljstvom javnosti zbog njihovih realnih a ponekad i nerealnih zahtjeva i očekivanja na planu dokazivanja krivice i kažnjavanja, odnosno izricanja odgovarajuće krivičnopravne sankcije pojedincima ili grupama, posebno kada se radi o specifičnim oblicima organizovanog kriminaliteta s obzirom na to da zbog nedostatka dokaza ili nekih drugih procesnih razloga određena lica budu oslobođena individualne krivice (oslobađajuće presude ili osuđujuće presude sa minimalnom sankcijom). Nezadovoljstvo javnosti radom pravosuđa svodi se, u suštini, na gotovo svakodnevna pitanja zbog čega krupne afere sa korupcionim karakterom, u većini slučajeva, nemaju odgovarajući sudski epilog (Bijelić, 2015:153). Ključno pitanje koje se odnosi na efikasnost krivičnog pravosuđa jeste pitanje (ne)mogućnosti dokazivanja, odnosno kompleksnosti dokazivanja postojanja krivičnih djela i krivice u skladu sa restriktivnim zakonskim uslovima, a koje se kao takvo neposredno odnosi i na adekvatnost državne reakcije na kriminalitet i prevenciju kriminaliteta uopšte.

Usvajanjem i stupanjem na snagu zakona o krivičnom postupku na sva četiri nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini (državni nivo - Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine,¹ entitetski nivo - Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine,² Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske³ i Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta⁴), cijeneći kompleksnu ustavnopravnu strukturu države, reformisano krivično procesno zakonodavstvo Bosne i Hercegovine iz 2003. godine predstavlja novu ili savremenu epohu razvoja krivičnog procesnog prava u Bosni i Hercegovini.

Postojanje inicijalnih obavještenja ili saznanja koja se odnose na postojanje osnova sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo je materijalni uslov za pokretanje i sprovođenje istrage od strane tužioca kao zakonom jedinog ovlaštenog

¹ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05,48/5,46/06,76/06,29/07,32/07,53/07,76/07,15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13 i 65/18.

² „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13 i 59/14.

³ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 53/12, 91/17, 66/18, 08/13, 59/14 i 15/21.

⁴ „Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, br. 10/03, 48/04, 06/05, 12/07, 14/07, 21/07, 27/14 i 3/19.

autoriteta. Postupajući tužilac na osnovu vlastite procjene, pomoću inicijalnih obavještenja ili saznanja, autonomno donosi odluku o pokretanju i sprovođenju konkretne krivične istrage, odnosno izdavanju naredbe o sprovođenju istrage.⁵ Postupajući tužilac postupa autonomno i samostalno, nezavisno od suda, odnosno nema dužnost da prethodno pribavi bilo kakvu saglasnost ili odobrenje od suda - kada je u pitanju izdavanje naredbe za sprovođenje istrage. Praktično promatrajući, sud zapravo i nije uopšte upoznat, odnosno obaviješten da je od strane tužioca izdata naredba za pokretanje i sprovođenje istrage protiv određenog lica (poznatog ili nepoznatog lica - osumnjičenog lica) sve do momenta prijema obrazloženog zahtjeva za izvođenje, odnosno primjenu određene dokazne radnje ili posebne istražne radnje kojima se ograničavaju određena prava i slobode osumnjičenog lica (klasične radnje dokazivanja, posebne istražne radnje). S druge strane, kada je u pitanju otkrivačka djelatnost, potrebno je naglasiti da postoje različiti načini saznanja za postojanje određenog krivičnog djela, ali je otkrivačka djelatnost primarna ili osnovna djelatnost ovlaštenih službenih lica koja po prirodi poslova i zadataka imaju realnu mogućnost da prepoznaju i identifikuju određena rizična ili kažnjiva ponašanja, ali i da posredno prikupe određena obavještenja ili saznanja od drugih lica i subjekata koja ukazuju na mogućnost postojanja određenog krivičnog djela. Usporednom analizom policijskih sistema država iz okruženja (Srbija, Crna Gora, Hrvatska, Slovenija, Makedonija) ali i šire, evidentno je da je sprječavanje i otkrivanje krivičnih djela primarna aktivnost policije, odnosno ovlaštenih službenih osoba s akcentom na prevenciju kriminaliteta (Karović, Orlić, 2020:117).

U istrazi se preduzimaju srazmjerno potrebne aktivnosti na planu prikupljanja potrebnih dokaza i obavještenja koja se odnose na postojanje objektivno - subjektivnih obilježja bića konkretnog krivičnog djela koje je predmet krivične istrage. Odluku o izboru srazmjerno potrebnih krivičnoprocesnih radnji koje se imaju preduzeti u svakom konkretnom slučaju u vezi blagovremenog, efikasnog i zakonitog provođenja krivične istrage, donosi postupajući tužilac koji ima rukovodnu ulogu u istrazi, ali i nadzornu ulogu u odnosu na ovlaštena službena lica kojima na izvršenje povjerava značajne istražno - dokazne aktivnosti. U toku sprovođenja istrage tužilac može preduzeti sve istražne radnje, uključujući ispitivanje osumnjičenog i saslušanje oštećenog i svjedoka, vršenje uviđaja i rekonstrukcije događaja, preduzimanje posebnih mjera koje obezbjeđuju sigurnost svjedoka i informacija i naređivanje potrebnih vještačenja.⁶

Takođe, ovlaštena službena lica imaju realnu mogućnost da iniciraju ili predlažu postupajućem tužiocu primjenu određenih krivičnoprocesnih radnji, s

⁵ Vidjeti član 216. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine.

⁶ Član 217. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine.

obzirom na njihovu veoma proaktivnu ulogu u istrazi na planu prikupljanja potrebnih dokaza pod rukovodno - nadzornom ulogom postupajućeg tužioca. Istraga se može okončati na dva načina, i to obustavom istrage i podizanjem optužnice protiv poznatog lica (optuženo lice) od strane postupajućeg tužioca koji opet autonomno vrši tužilačku procjenu i donosi tužilačku odluku o tome da li su zadovoljeni restriktivni zakonski uslovi za podizanje optužnice na osnovu prikupljenih dokaza u istrazi. Kad u toku istrage tužilac nađe da postoji dovoljno dokaza iz kojih proizlazi osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo, pripremiće i uputiti optužnicu sudiji za prethodno saslušanje u roku od 30 dana od dana kada je okončanje istrage zabilježeno u spisu.⁷

U krivičnom postupku se preduzimaju zakonom propisane procesne aktivnosti od strane glavnih (sud, tužilaštvo, osumnjičeno lice) i sporednih krivičnoprocesnih subjekata (ovlaštena službena lica, branilac, vještak i dr.) usmjerene na rasvjetljavanje i rješenje određene krivične stvari, te donošenje sudske odluke u konačnici. U dokaznom postupku kao centralnom dijelu krivičnog postupka, dolazi do izražaja teret dokazivanja postupajućeg tužioca u smislu dokazivanja odnosno postojanja krivične stvari u pravom smislu i individualne krivice optuženog lica. U dokaznom postupku, položaj postupajućeg tužioca prije svega zavisi od prikupljenih ili pribavljenih dokaza u istrazi i realne mogućnosti zadovoljenja standarda dokazivanju u vezi postojanja izvjesnosti (van razumne sumnje) da je određeno optuženo lice izvršilo određeno krivično djelo koje mu se stavlja na teret. U ovoj procesnoj fazi do izražaja dolazi teorijsko - praktične sposobnosti (stručna osposobljenost, poznavanje propisa, relevantno profesionalno iskustvo, oratorske sposobnosti, timski rad i dr).

Aspekt dokazivanja upravo treba promatrati kroz specifičan položaj i ulogu postupajućeg tužioca u krivičnom postupku, počev od postojanja standarda osnov sumnje koji je neophodan za pokretanje i sprovođenje istrage, podizanje optužnice, dokazni postupak, pravni lijekovi, pa sve do okončanja krivičnog postupka tj. rasvjetljenja i rješenja određene krivične stvari i donošenja konačne sudske odluke. Postoji opšta saglasnost da rasvjetljavanje i rješenje određene krivične stvari, odnosno realnog krivičnog događaja predstavlja glavni ili suštinski krivičnoprocesni zadatak krivičnoprocesnih subjekata koji preduzimaju odgovarajuće ili pravno normirane radnje u krivičnom postupku (Karović, Simović, 2020:209-210).

Nakon što sprovede istragu, prikupi dokaze i podigne optužnicu, tužioca očekuje glavni pretres na kojem će njegove pravničke, taktičke i oratorske vještine doći najviše do izražaja jer se na suđenju, koje je javno, svi vidi, sve je podložno

⁷ Član 217. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine.

kritici, za razliku od istrage koja je kospirativna i dobrim dijelom oslonjena na policiju i u sebi sadrži istražiteljsko-kriminalističku komponentu (Sarajlija, 2011:118). Iz navedenog proizilazi da je otkrivanje, istraživanje i dokazivanje postojanja određene krivične stvari (krivičnog djela) i krivice u odnosu na osumnjičeno, odnosno optuženo lice neposredno uslovljeno od niza procesnih aktivnosti koje se preduzimaju od strane procesnih subjekata. Praktična iskustva potvrđuju da je svaka krivična stvar za sebe autentična, zahtijevna i zasebna, iako po nekim karakteristikama slična i srodna nekoj drugoj krivičnoj stvari. To u svakom slučaju predstavlja profesionalni izazov za sve procesne subjekte i druge učesnike u krivičnom postupku na planu ispravne operacionalizacije i dosljedne primjene zakonskih odredbi u vezi rasvjetljavanja i rješavanja konkretne krivične stvari.

S druge strane, ekspanzija postojećih pojava novih fenomenoloških oblika kriminaliteta na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou zahtijeva adekvatnu (re)akciju u smislu pronalaženja novih zakonskih rješenja materijalne i procesne prirode, ali i efikasnije operativne ili izvršne modalitete saradnje, koordinacije aktivnosti na planu suprotstavljanja svim oblicima kriminaliteta. U praktičnom smislu, međutim, kriminalitet je svakodnevna pojava koja, manje ili više, ozbiljno ugrožava ili može ugroziti opstanak i funkcionisanje ljudske zajednice i sistem vrijednosti na kojemu se ona zasniva (Horvatić, Derenčinović, Cvitanović, 2016:39). Iz navedenog proizilazi da ne smijemo zanemariti da je kriminalitet kao složena društvena i pravna pojava, po svojoj fenomenološkoj prirodi, izuzetno prilagodljiv na nove društvene, ekonomske, političke, demografske i druge uslove i okolnosti.

2. RADNJE DOKAZIVANJA I POSEBNE ISTRAŽNE RADNJE U KRIVIČNOM POSTUPKU SA OSVRTOM NA TEORIJSKO – PROVEDBENI (IZVRŠNI) ASPEKT

S obzirom na kompleksnost otkrivanja, istraživanja postojanja krivičnih djela, kao i rasvjetljavanja i rješenja određene krivične stvari od strane procesnih subjekata u krivičnom postupku, te donošenja sudske odluke, suštinsku važnost imaju radnji dokazivanja. Radnje dokazivanja u krivičnom postupku su procesne radnje kojim se pribavljaju dokazi, a radi utvrđivanja pravno relevantnih činjenica u vezi sa predmetom krivičnog postupka (Halilović, 2019:47). Pored klasičnih ili tradicionalnih radnji dokazivanja koje poznaje krivični postupak Bosne i Hercegovine, neophodno je apostrofirati i važnost posebnih istražnih radnji na planu istraživanja i dokazivanja krivičnih djela i prikupljanja korisnih obavještenja. Shodno navedenom, radnje dokazivanja koje su propisane u zakonu o krivičnom

postupku možemo podijeliti u dvije grupe i to: 1) opšte radnje dokazivanja - radi se o opštim ili klasičnim radnjama dokazivanja koje se generalno mogu primjenjivati u svakom krivičnom postupku, tj. u odnosu na sva krivična djela bez obzira na njihovu vrstu i 2) posebne istražne radnje koje se mogu primjenjivati u odnosu na samo zakonom određena ili propisana krivična djela.

Praktično je nemoguće zamisliti prikupljanje dokaza na planu istraživanja i dokazivanja specifičnih oblika organizovanog kriminaliteta (krivična djela iz oblasti zloupotrebe opojnih droga, trgovine ljudima, terorizma i dr.) bez primjene ili izvođenja posebnih istražnih radnji. Korišćenje savremenih naučnih i tehnoloških dostignuća u sprečavanju i suzbijanju kriminaliteta, pogotovo u segmentu njegovog otkrivanja i obezbjeđenja dokaza, smatra se imperativom u savremenim uslovima (Simović, 2009:448). U nelegalne profitne djelatnosti organizovanog kriminaliteta, spadaju, prije svega, one koje imaju karakter vršenja krivičnih djela, pri čemu su svakako najkarakteristična krivična djela vezana za zloupotrebu droga, trgovina ljudima i organizovanje prostitucije, organizovane iznude, otmice, nezakonita trgovina oružjem i municijom, organizovane krađe, krijumčarenje i prodaja ukradenih motornih vozila, a u novije vrijeme elektronska piraterija itd (Ignjatović, Škulić, 2019:190). Uz to, novi fenomenološki oblici ispoljavanja kriminaliteta otežavaju ili onemogućavaju prikupljanje dokaza subjektima, odnosno agencijama za provođenje zakona, a posebno uzimajući u obzir da pojedina postojeća zakonska rješenja procesne prirode ne mogu odgovoriti aktuelnim potrebama na planu blagovremenog, efikasnog i zakonitog prikupljanja dokaza (oblast zloupotrebe intelektualnog vlasništva - autorska prava, sayber kriminal i dr.). Postupak prikupljanja dokaza i aspekt dokazivanja potrebno je posmatrati i kroz prizmu primjene radnji dokazivanja, posebno u istrazi.

Analizom odredbi zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, radnje dokazivanja u krivičnom postupku su: 1) pretres stana, prostorija, lica i stvari, 2) privremeno oduzimanje predmeta i imovine, 3) ispitivanje osumnjičenog, 4) saslušanje svjedoka, 5) vještačenje, 6) uviđaj i 7) rekonstrukcija događaja.⁸ Navedenim, ali i drugim radnjama dokazivanja prikupljaju se materijalni i lični dokazi koji služe pri utvrđivanju činjenica u krivičnom postupku i obezbjeđuju dokazi važni za krivični postupak, a neophodni su za dokazivanje krivičnih djela teških oblika kriminaliteta (Simović, Šikkman, 2018:13). Dokazne radnje se mogu podijeliti na one kojima se prikupljanju personalni ili lični dokazi (npr. saslušanje svjedoka, ispitivanje osumnjičenog lica) i, s druge strane, na one kojima se prikupljaju materijalni dokazi (npr. uviđaj, pretresanje).

⁸ Detaljnije Glava VIII - Radnje dokazivanja, član 51-115. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine.

Pored navedenih opštih radnji dokazivanja, propisane su i vrste posebnih istražnih radnji, i to: a) nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, b) pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka, c) nadzor i tehničko snimanje prostorija, d) tajno praćenje i tehničko snimanje lica, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi s njima, e) korišćenje prikrivenih istražitelja i korišćenje informatora, f) simulirani i kontrolisani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine, g) nadzirani prevoz i isporuka predmeta krivičnog djela.⁹ Navedene posebne istražne radnje zakona mogu se odrediti za krivična djela: a) protiv integriteta Bosne i Hercegovine, b) protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, c) terorizma, d) izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti; protivpravno lišenje slobode; neovlašćeno prisluškivanje i zvučno ili optičko snimanje; povreda slobode opredjeljenja birača; krivotvorenje novca; krivotvorenje hartija od vrijednosti; pranje novca; utaja poreza ili prevara; krijumčarenje; organizovanje grupe ljudi ili udruženja za krijumčarenje ili rasturanje neocarinjene robe; carinska prevara; primanje dara i drugih oblika koristi; davanje dara i drugih oblika koristi; primanje nagrade ili drugog oblika koristi za trgovinu uticajem; davanje nagrade ili drugog oblika koristi za trgovinu uticajem; zloupotreba položaja ili ovlašćenja; protivzakonito oslobođenje lica lišenog slobode; pomoć počiniocu poslije učinjenog krivičnog djela; pomoć licu optuženom od međunarodnog krivičnog suda; sprečavanje dokazivanja; otkrivanje identiteta zaštićenog svjedoka; ometanje pravde; udruživanje radi činjenja krivičnih djela; organizovani kriminal e) druga krivična djela za koja se može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna.¹⁰

3. MATERIJALNI USLOV ZA PRIMJENU RADNJI DOKAZIVANJA

Primjenom određenih opštih (klasičnih) radnji dokazivanja ili posebnih istražnih radnji djelimično se ograničava ili zadire u ljudska prava i slobode, zbog čega je zakonodavac propisao restriktivne zakonske uslove koji moraju biti zadovoljeni u svakom konkretnom slučaju, te na taj način spriječio ili onemogućio različite oblike samovolje ili prisutnost različitih oblika zloupotrebe od strane lica kojima su povjerena ovlaštenja u vezi neposredne primjene zakona u praktičnom smislu. Materijalni uslov koji mora biti zadovoljen u vezi primjene radnji dokazivanja jeste postojanje osnova sumnje da je izvršeno određeno ili konkretno krivično djelo od strane osumnjičenog lica (poznatog ili nepoznatog izvršioca), a u smislu opravdanosti i svrsishodnosti primjene određene ili konkretne dokazne radnje i postizanja očekivanog cilja, odnosno rezultata. Zakon o krivičnom

⁹ Član 116. stav 2. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine.

¹⁰ Član 117. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine.

postupku Bosne i Hercegovine u članu 20. nije taksativno propisao značenje i definisao standard osnov sumnje kao dokazni standard, ali se može konstatovati da se pod ovim pojmom može smatrati skup posrednih činilaca koji ukazuju na postojanje određenog krivičnog djela. Osnov sumnje je najniži stepen vjerovatnoće da je određeno lice izvršilo krivično djelo. Takođe, osnov sumnje je standard dokazivanja koji mora biti zadovoljen za pokretanje i sprovođenje istrage, odnosno izdavanje naredbe za sprovođenje istrage od strane postupajućeg tužioca. Iz toga proizilazi da je novi zakon o krivičnom postupku, usvajanjem i prihvatanjem tužilačkog koncepta istrage, prihvatio ili propisao niži stepen sumnje, odnosno vjerovatnoće da je izvršeno određeno krivično djelo - za razliku od ranijeg sudskog koncepta istrage koji je zahtijevao postojanje višeg stepena sumnje - osnovana sumnja.

Na osnovu prikupljenih inicijalnih ili polaznih obavještenja ili saznanja potrebno je utvrditi postojanje osnova sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo. Najčešće se u praksi utvrđivanje postojanja osnova sumnje, kao materijalnog uslova za iniciranje primjene dokaznih radnji i posebnih istražnih radnji, vrši posredstvom ne samo jednog, već više izvora saznanja, kako bi se na taj način preliminarno potvrdila vjerovatnoća određenih saznanja koja se odnose na postojanje osnova sumnje da je izvršeno krivično djelo, te opravdanosti i svrsishodnosti primjene određene ili konkretne radnje dokazivanja ili posebne istražne radnje.

Praktična iskustva ukazuju da postoje određeni problemi i dileme praktične prirode koji se odnose na kompleksnost utvrđivanja postojanja osnova sumnje da je izvršeno krivično djelo koje, s druge strane, zahtijeva blagovremeno obavještanje tužilaštva od strane policije o postojanju određenog krivičnog djela. Nije prihvatljivo da se tužilaštva opterećuju ili „zatrpavaju“ saznanjima obavještajnog karaktera koja nisu prethodno bar preliminarno provjerena u smislu provjere osnovanosti navoda koji se odnose na postojanje osnova sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo (krivična stvar u nepravom smislu). S druge strane, policija, odnosno ovlaštena službena lica, nakon prikupljenih saznanja o postojanju određenog krivičnog djela, nemaju pravo da samovoljno provode istragu, nezavisno i samostalno u odnosu na tužilaštvo, s obzirom na to da je zakonodavac nedvosmisleno i jasno propisao rukovodno - nadzornu ulogu postupajućeg tužioca u odnosu na ovlaštena službena lica, i to od momenta postojanja saznanja za izvršenje određenog krivičnog djela (osnov sumnje).¹¹

¹¹ Detaljnije vidjeti član 218. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine koji je propisao dužnost obavještanja tužioca od strane ovlaštenih službenih lica ako postoji osnovi sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo, s tim da je zakonodavac propisao diferencijaciju kada je u pitanju vremenski rok za navedeno obavještanje, uvažavajući propisanu kaznu u odnos na

Iz navedenog proizilazi da je jako bitna blagovremena i pravilna procjena ovlaštenih službenih lica u vezi utvrđivanja postojanja osnova sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo što, u svakom slučaju, podrazumijeva da moraju biti stručno osposobljena (teorijsko znanje, poznavanje propisa i standarada dokazivanja, relevantno profesionalno iskustvo i dr.). Za razliku od redovnih, posebne radnje dokazivanja mogu biti primijenjene samo pod pretpostavkom zakonom propisanih uslova i samo kod određenih, a ne i kod svih krivičnih djela (Bejatović, 2019:350). Iz navedenog proizilazi da je zakonodavac propisao katalog krivičnih djela za koje je po zakonu moguće odrediti primjenu ili izvođenje posebnih istražnih radnji, ako se na drugi način ne mogu pribaviti dokazi ili bi njihovo pribavljanje bilo povezano s nesrazmjernim teškoćama,¹² njihovo vremensko trajanje¹³, te je na taj način apostrofirao njihovu posebnost u odnosu na opšte ili klasične radnje dokazivanja, posebno uzimajući u obzir da se primjenom ovih posebnih istražnih radnji zadire u privatnost. Primjena posebnih istražnih radnji ne može se proširiti na druga krivična djela, pa ukoliko se primjenom posebnih istražnih radnji otkriju podaci i dobiju dokazi koji upućuju na neko drugo krivično djelo, oni se ne mogu koristiti za potrebe krivičnog postupka (Milovanović, 2008:377).

4. FORMALNI USLOV ZA PRIMJENU RADNJI DOKAZIVANJA

Pored postojanja osnova sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo, kao materijalnog uslova, u smislu opravdanosti i svrsishodnosti za primjenu ili izvođenje određenih radnji dokazivanja i svih posebnih istražnih radnji, potrebno je zadovoljiti i drugi formalni uslov, a to je postojanje sudske odluke, odnosno izdavanje naredbe od strane nadležnog suda, tj. sudije za prethodni postupak koji je u istrazi nadležan za izdavanje naredbi i istovremeno vrši kontrolnu funkciju u vezi zakonite primjene i poštovanja osnovnih ljudskih prava i sloboda (katalog prava osumnjičenog lica). Za primjenu određenih opštih ili klasičnih radnji dokazivanja, potrebno je zadovoljiti samo materijalni uslov - osnov sumnje (npr. uviđaj), dok je

konkretno krivično djelo. Ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo s propisanom kaznom zatvora preko pet godina, ovlašćeno službeno lice je dužno odmah obavijestiti tužioca i pod njegovim nadzorom preduzeti potrebne mjere da se pronađe učinilac krivičnog djela, da se spreči skrivanje ili bjekstvo osumnjičenog ili saučesnika, da se otkriju i sačuvaju tragovi krivičnog djela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokazi, te da se prikupe sve informacije koje mogu biti korisne u krivičnom postupku. (stav 1). □ Ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo za koje je zakonom propisana kazna zatvora do pet godina, ovlašćeno službeno lice je dužno obavijestiti tužioca o svim raspoloživim informacijama, radnjama i mjerama koje je preduzelo najkasnije sedam dana od dana saznanja o postojanju osnova sumnje da je krivično djelo počinjeno (stav 3).

¹² Član 116. stav 1. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine.

¹³ Član 118. stav 3. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine.

za određene opšte ili klasične radnje dokazivanja potrebno zadovoljiti i drugi formalni uslov - postojanje sudske odluke u formi naredbe suda (pretres stana, drugih prostorija, osoba i stvari, privremeno oduzimanje predmeta i imovine).

U svakom konkretnom slučaju, sudija za prethodni postupak, nakon prijema obrazloženog zahtjeva - prijedloga od strane postupajućeg tužioca za primjenu određene dokazne radnje za koju je potrebno sudsko odobrenje, tj. naredba suda ili posebne istražne radnje, vrši procjenu da li su zadovoljeni restriktivni zakonski uslovi i donosi odluku o izdavanju naredbe za primjenu određene radnje dokazivanja ili posebne istražne radnje. U ovom slučaju, sud, odnosno sudija za prethodni postupak, nakon prijema obrazloženog zahtjeva - prijedloga za provođenje određene radnje dokazivanja ili posebne istražne radnje, ne cijeni osnovanost pokretanja i sprovođenja istrage od strane postupajućeg tužioca u odnosu na određeno osumnjičeno lice, već preispituje da li je iz obrazloženog zahtjeva evidentno da postoji osnov sumnje da je određeno lice izvršilo konkretno krivično djelo, te da li postoji opravdanost i svrsishodnost primjene.

S obzirom na to da se primjenom ili izvođenjem ovih radnji ograničavaju osnovna ljudska prava i slobode, kontrolna uloga sudije za prethodni postupak je izuzetno važna, kako bi se spriječila eventualna samovolja ili različiti oblici zloupotrebe od strane lica kojima su povjerena ovlaštenja na provedbenom nivou. Odluku o osnovanosti obrazloženog zahtjeva - prijedloga, sudija za prethodni postupak donosi autonomno i samostalno, te ukoliko su zadovoljeni restriktivni zakonski uslovi izdaje naredbu za primjenu ili izvođenje određene dokazne radnje ili posebne istražne radnje koju dostavlja nadležnom tužilaštvu, odnosno postupajućem tužiocu na uvid i realizaciju. Postupajući tužilac nakon prijema naredbe, dostavlja je nadležnoj policijskoj agenciji na postupanje, tačnije ovlaštenim službenim licima u smislu realizacije navedene naredbe na provedbenom ili izvršnom nivou. Policiju i druge agencije za sprovođenje zakona možemo posmatrati kao pomoćni pravosudni subjekat, odnosno operativne ili izvršne servise tužilaštva i suda u vezi realizacije njihovih naredbi i zahtjeva. Međutim, postoje i određeni izuzeci, s obzirom na to da postoje određene situacije da tužilaštva na nižim nivoima dostavljaju naredbu policijskim agencijama na višem izvršnom nivou (npr. tužilaštvo kantona dostavlja naredbu entitetskom MUP-u Federacije Bosne i Hercegovine ili Državnoj agenciji za istrage i zaštitu na postupanje, odnosno realizaciju).

Kada je u pitanju formalni uslov, odnosno pribavljanje i izdavanje naredbe, neophodno je naglasiti veoma važnu ulogu ovlaštenih službenih lica na planu iniciranja primjene određene dokazne radnje za koju je potrebna sudska odluka (naredba suda) ili posebne istražne radnje. Name, ovlaštena službena lica, po prirodi

poslova i zadataka u vršenju redovnih poslova i zadataka u vezi sprečavanja i otkrivanja kriminaliteta kao primarne aktivnosti, mogu da neposredno ili posredno prikupe inicijalna saznanja o postojanju određenog krivičnog djela. Slijedom navedenog, ovlaštena službena lica imaju mogućnost da sačine inicijalni prijedlog za provođenje određene dokazne radnje ili posebne istražne radnje i dostave ga nadležnom tužilaštvu, tj. postupajućem tužiocu na uvid, procjenu i donošenje konačne odluke o osnovanosti inicijalnog prijedloga. Odredbe zakona o krivičnom postupku izričito ne propisuju navedenu mogućnost, ali je uobičajena praksa da ovlaštena službena lica sačinjavaju i dostavljaju inicijalne prijedloge nadležnom tužilaštvu na uvid i donošenje tužilačke odluku u smislu osnovanosti inicijalnog prijedloga. Ukoliko postupajući tužilac procijeni da je inicijalni prijedlog sačinjen i dostavljen od strane ovlaštenih službenih lica osnovan, odnosno da iz obrazloženja i pripadajućih priloga proizilazi da su zadovoljeni restriktivni zakonski uslovi, posebno osnov sumnje kao materijalni uslov, sačinjava zahtjev koji dostavlja sudu, tj. sudiji za prethodni postupak na razmatranje i donošenje odluke.

5. RADNJE DOKAZIVANJA I POSEBNE ISTRAŽNE RADNJE – ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA I ZAKONITOST PRIBAVLJENIH DOKAZA

Primjenu opštih ili klasičnih radnji dokazivanja, a posebno posebnih istražnih radnji potrebno je posmatrati kroz prizmu zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda i zakonitosti prikupljenih dokaza primjenom navedenih radnji.¹⁴ Tendencija humanizacije savremenog krivičnog procesnog zakonodavstva Bosne i Hercegovine neposredno se ispoljava u prihvatanju i usvajanju međunarodnih standarda koji se odnose na zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda, odnosno na katalog univerzalnih garancija i prava osumnjičenog, odnosno optuženog lica u svim stadijima krivičnog postupka. To obavezuje subjekte, odnosno agencije za sprovođenje zakona, preciznije lica kojima su povjerena ovlaštenja da cjelokupne represivne aktivnosti, odnosno aktivnosti kojima se ograničavaju određena ljudska prava i slobode, smanje na neophodni minimum, kako bi se postigao legitiman zakonski cilj. Svaka nezakonita ili prekomjerna upotreba represivnih sredstava je predmet kritičkog preispitivanja od strane instruktivno - kontrolnih službi u cilju

¹⁴ U članu 10. Zakona o krivičnom postupku BiH, koji se odnosi na zakonitost dokaza, zakonodavac je propisao zabranu iznude priznanja ili druge izjava od osumnjičenog, optuženog ili nekog drugog lica, kao i da sud ne može zasnovati svoju odluku na dokazima pribavljenim povredama ljudskih prava i sloboda propisanih ustavom i međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala, niti na dokazima koji su pribavljeni bitnim povredama Zakona o krivičnom postupku. Takođe, u čl. 6. i 7. zakonodavac je propisao prava osumnjičenog, odnosno optuženog lica.

utvrđivanja individualne disciplinske i krivične odgovornosti lica kojima su povjerena ovlaštenja na planu provođenja zakona u provedbenom smislu.

Zakonodavac je propisao prava lica lišenog slobode, prava osumnjičenog, odnosno optuženog i pravo na odbranu. Zabranjeno je od osumnjičenog, optuženog ili bilo kojeg drugog lica koje učestvuje u postupku iznuđivati priznanje ili kakvu drugu izjavu.¹⁵ Sud ne može zasnovati svoju odluku na dokazima pribavljenim povredama ljudskih prava i sloboda propisanih ustavom i međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala, niti na dokazima koji su pribavljeni bitnim povredama zakona o krivičnom postupku.¹⁶

Dakle, od momenta lišenja slobode subjekti, odnosno agencije za provođenje zakona su dužne da postupaju u skladu sa procesnim odredbama, kao i u svim daljim stadijima postupanja. Osumnjičeni već na prvom ispitivanju mora biti obaviješten o djelu za koje se tereti i o osnovama sumnje protiv njega i da njegov iskaz može biti korišćen kao dokaz u daljnjem toku postupka.¹⁷ S obzirom na to da osumnjičeno lice nije prethodno obaviješteno o sprovođenju krivične istrage protiv njega, praktično prilikom prvog ispitivanja ima mogućnost da se upozna o tome, uključujući i propisana prava u svojstvu osumnjičenog lica. Takođe, i prilikom primjene opštih dokaznih radnji i posebnih istražnih radnji ovlaštena službena lica i drugi učesnici (stručna lica i dr.) cjelokupne aktivnosti moraju sprovoditi u skladu sa restriktivnim zakonskim uslovima, s obzirom na jasnu odredbu zakonodavca da se sudska odluka ne može zasnivati na nezakonitim dokazima.

U smislu poštovanja ljudskih prava i sloboda, kao i zakonitosti prikupljenih dokaza, posebno je važno naglasiti zakonitost primjene ili izvođenja posebnih istražnih radnji jer se ovim radnjama zadire u osnovna ljudska prava i slobode (pravo na privatnost i dr.), tako da svako odstupanje od procesnih odredbi i restriktivnih zakonskih uslova predstavlja put u nezakonitost. Cijeneći da je u krivičnoprocesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine preuzet, odnosno prihvaćen koncept apsolutnog isključenja ili izdvajanja nezakonitih dokaza iz spisa, to znači da zakonodavac nije isključio samo direktne nezakonite dokaze, već i posredne dokaze (derivate) koji posredno proizilaze iz direktnih dokaza. U tom smislu, nakon okončanja istrage, nadležni ili postupajući tužilac bi morao da izvrši sveobuhvatan uvid u prikupljene dokaze i izvrši potrebnu analizu, te na temelju izvršene analize izdvoji eventualne nezakonite dokaze, kako bi izbjegao situaciju da svoj koncept optuživanja zasniva na takvim nezakonitim dokazima.

¹⁵ Član 10. stav 1. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine.

¹⁶ Član 10. stav 2. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine.

¹⁷ Član 6. stav 1. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine.

Postupajući ili nadležni tužilac ima i nadzornu ulogu u odnosu na ovlaštena službena lica, tako da i u tom segmentu ima obavezu da se stara o aspektu zakonitosti preduzetih istražnih, odnosno dokaznih aktivnosti. Pored toga, veoma je važno naglasiti da je bitno utvrditi veoma jasnu liniju razgraničenja ili diferencijacije spoznajne vrijednosti prikupljenih obavještenja koja se odnose na konkretnu krivičnu stvar i, s druge strane, dokaze. Postupajući ili nadležni tužilac mora da sasvim jasno i nedvosmisleno procijeni svaki dokaz pojedinačno, u kontekstu njegove dokazne vrijednosti i svrsishodnosti u vezi utvrđivanja relevantnih ili važnih činjenica neophodnih za efikasno vođenje krivičnog postupka.

6. POSTUPAK PRIMJENE ILI IZVOĐENJA RADNJI DOKAZIVANJA I POSEBNIH ISTRAŽNIH RADNJI - PROVEDBENI ASPEKT

Kao što je već navedeno, za primjenu ili izvođenje određenih radnji dokazivanja, za koje je potrebna sudska odluka u formi naredbe ili posebnih istražnih radnji, potrebno je prethodno zadovoljiti dva uslova: a) materijalni uslov - postojanje osnova sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo (opravdanost i svrsishodnost primjene) i b) formalni uslov - sudska odluka u formi naredbe za provođenje određene radnje dokazivanja ili posebne istražne radnje. Nakon izdavanja naredbe od strane sudije za prethodni postupak, naredba se dostavlja tužilaštvu, odnosno postupajućem tužiocu, nakon čega tužilac navedenu naredbu dostavlja na uvid i realizaciju policijskoj agenciji.

Provedbeni ili izvršni aspekt koji se odnosi na način izvođenja i praktičnu realizaciju izdate naredbe kojom se naređuje primjena određene opšte dokazne ili posebne istražne radnje je primarna aktivnost ovlaštenih službenih lica. Odredbe zakona o krivičnom postupku ne regulišu praktični ili provedbeni aspekt u vezi načina izvršenja, odnosno neposredne izvršne realizacije naredbe, već su provedbene aktivnosti propisane podzakonskim aktima policijskih agencija i tužilaštva (instrukcija, uputstvo i dr.). Prirodni domen primjene taktičkih i metodičkih načina i tehničkih metoda kriminalistike, određuju u prvom redu norme krivičnog procesnog prava (Aleksić, Škulić, 2018:27).

Po prijemu naredbe za primjenu opšte radnje dokazivanja (pretresanje stana, drugih prostorija, osoba, pokretnih stvari i oduzimanje imovine, privremeno oduzimanje predmeta), kao i za primjenu posebnih istražnih radnji, policijska agencija sačinjava operativni plan rada koji taksativno sadrži planirane aktivnosti koje se odnose na blagovremenu, efikasnu i zakonitu realizaciju naredbe u praktičnom smislu, zatim kadrovski aspekt (nosiocje aktivnosti, koordinatora, rukovodioca i dr.), određene vremenske rokove, način izvršenja, izvještavanje

postupajućeg tužioca, potrebna materijalno - tehnička sredstva i logistička podrška, kao i druge pretpostavke neophodne za realizaciju. Rukovodioci u policiji i drugim agencijama za sprovođenje zakona (poreska uprava, Uprava za indirektno oporezivanje i dr.) zaduženi su za organizaciono - provedbeni aspekt konkretne realizacije naredbe za primjenu određene dokazne radnje ili posebne istražne radnje u vezi odabira i selekcije odgovarajućih ovlaštenih službenih lica, formiranje operativno - istražnih timova, jasne raspodjele poslova i zadataka odnosno planiranih aktivnosti, koordinacije operativno istražnih aktivnosti na terenu i dr.

Na provedbenom planu važno je naglasiti neophodnost dobro organizovanih, koordiniranih i planskih aktivnosti svih internih službi, odnosno organizacionih jedinica u okviru određene policijske agencije kojoj je povjerena naredba za realizaciju, ali i važnost međuagencijske saradnje između dvije ili više agencija za sprovođenje zakona na nacionalnom i međunarodnom nivou, uvažavajući prirodu konkretnog krivičnog djela, profile osumnjičenih lica i druge specifičnosti koje se odnose na konkretnu krivičnu stvar, posebno kada se radi o specifičnim oblicima organizovanog kriminaliteta. Policijski službenici i tužilac, uključeni u istragu, dužni su se sastati, u pravilu, jednom mjesечно na radnoj sjednici kako bi raspravljali pitanja koja se tiču usmjeravanja istražnog postupka u konkretnim predmetima. Na ovim sjednicama raspravljaju se i druga važna pitanja u vezi sa otkrivanjem i dokazivanjem krivičnih djela.¹⁸

U vezi neposredne izvršne realizacije radnji dokazivanja (izuzev vještačenja) i posebnih istražnih radnji neophodno je naglasiti ulogu i značaj ovlaštenih službenih lica koja su nosioci operativnih (izvršnih) aktivnosti. Prikupljanje zakonitih dokaza neophodnih za efikasno vođenje krivičnog postupka potrebno je posmatrati kroz prizmu izvršnog djelovanja ovlaštenih službenih lica koja neposredno postupaju na terenu. Tužilački koncept istrage u krivičnom procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine je, pored primarne ili glavne otkrivačke uloge ovlaštenim službenim licima, propisao i veoma proaktivnu istražnu ulogu na planu prikupljanja potrebnih dokaza pod rukovodno - nadzornom ulogom postupajućeg tužioca.

Nakon realizacije radnji dokazivanja ili posebnih istražnih radnji ovlaštena službena lica sačinjavaju izvještaj o preduzetim aktivnostima koji sa pripadajućim prilogima (zapisnici, izvještaji, službena dokumentacija, službene zabilješke i dr.) dostavljaju sudu na uvid i dalje postupanje, odnosno korištenje. Postupajućem tužiocu se dostavlja isti izvještaj sa sačinjenim pismenima, ali bez predmeta,

¹⁸ Član 11. Uputstva o profesionalnim osnovama za saradnju između Državne agencije za istrage i zaštitu i Tužilaštva Bosne i Hercegovine u otkrivanju i krivičnom gonjenju počinitelja krivičnih djela

odnosno prikupljenih dokaza. Kada je u pitanju izvještavanje postupajućeg tužioca od strane ovlaštenih službenih lica o sprovođenju posebnih istražnih radnji, potrebno je blagovremeno i kontinuirano dostavljati izvještaje sa relevantnim, odnosno prikupljenim saznanjima (najčešće sedmično), a nakon okončanja primjene konkretne posebne istražne radnje od strane ovlaštenih službenih lica sačinjava se glavni izvještaj koji obuhvata i sublimira cjelokupna prikupljena obavještenja i dokaze. Prilikom izvještavanja nije potrebno navoditi saznanja, odnosno informacije i podatke koji se ne odnose na prirodu konkretnog krivičnog djela, već se izdvajaju samo relevantna prikupljena obavještenja i dokazi u smislu postojanja određenog krivičnog djela i učešća osumnjičenog lica usmjereno na efikasno vođenje krivičnog postupka.

U praksi su evidentne ili moguće i situacije da određenu naredbu zbog objektivnih okolnosti nije moguće praktično realizovati u predviđenom roku, ali se o tome blagovremeno obavještava tužilaštvo, odnosno sud - navodeći opravdane i svrsishodne razloge zbog kojih naredba nije realizovana. Odredbe zakona o krivičnom postupku ne propisuju sačinjavanje i dostavljanje tužilaštvu izvještaja o izvršenom krivičnom djelu i izvršiocu od strane ovlaštenih službenih lica ali je ova praksa zasnovana na podzakonskim aktima kojima se reguliše saradnja policije i tužilaštva i kao takva problematizuje i otvara neka nova pitanja procesne naravi.

Opštepoznato je da kriminalitet kao složena društvena pojava, a posebno specifični oblici organizovanog kriminaliteta (zloupotreba opojnih droga, međunarodna trgovina ljudima, finansijski kriminalitet, terorizam i dr.) prevazilaze nacionalne geografske granice i imaju međunarodni karakter, iz čega proizilazi realna potreba međunarodne i međuagencijske saradnje, razmjena podataka i informacija, kao i koordinacije aktivnosti u krivičnim stvarima. Bosna i Hercegovina, kao država koja nije članica Evropske unije, odlučna je u borbi protiv organizovanog i drugih oblika teškog kriminala, pa je zajedno sa članicama Evropske unije i državama regiona formirala nekoliko zajedničkih istražnih timova, koji su uspješno proveli istrage i procesuirali, svako u svojim državama, osobe koje se bave organizovanim međunarodnim kriminalom, kako praktičari kažu “visokog kriminalističkog rejtinga”. (Barašin, 2014:224).

7. ZAKLJUČAK

U vezi blagovremenog, efikasnog i zakonitog otkrivanja, istraživanja i dokazivanja postojanja krivičnih djela i krivice, potrebno je posebno apostrofirati značaj i ulogu opštih radnji dokazivanja kao i posebnih istražnih radnji na planu prikupljanja potrebnih dokaza i obavještenja. Praktično je nemoguće zamisliti prikupljanje dokaza, neophodnih za efikasno vođenje krivičnog postupka, bez

izvođenja odnosno primjene navedenih opštih i posebnih istražnih radnji. Međutim, u cilju poštovanja načela zakonitosti i osnovnih ljudskih prava i sloboda koji se ispoljavaju kroz katalog prava osumnjičenog, odnosno optuženog lica, zakonodavac je propisao restriktivne zakonske uslove za njihovo izvođenje ili primjenu u praktičnom smislu, kako bi se spriječila samovolja u postupanju, kao i eventualni oblici zloupotrebe od strane lica kojima su povjerena javna ovlaštenja u vezi praktične primjene.

Za pojedine opšte radnje dokazivanja, pored materijalnog uslova - osnov sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo, zakonodavac je propisao i drugi kumulativan uslov, a to je postojanje sudske odluke u formi naredbe. Međutim, kada je u pitanju primjena posebnih istražnih radnji, zakonodavac je za svaku propisanu posebnu istražnu radnju propisao zadovoljenje dva kumulativna uslova a) materijalni uslov i b) formalni uslov - naredba suda, što je sasvim opravdano i svrsishodno, uvažavajući prirodu i posebnost navedenih istražnih radnje u smislu zadiranja u osnovna ljudska prava i slobode.

U ovom radu je izvršen kratak osvrt i na izvršni ili provedbeni aspekt u kontekstu jasne diferencijacije preduzimanja opštih i posebnih istražnih radnji od strane krivičnog pravosuđa (tužilaštvo, policija, sud), a u vezi iniciranja primjene, zadovoljenja zakonom propisanih uslova za primjenu, pribavljanje sudske odluke u formi naredbe, kao i praktična realizacija i operacionalizacija navedenih radnji. Osim toga, novi fenomenološki oblici ispoljavanja kriminaliteta (posebno sayber/računarski kriminalitet i dr.) zahtijevaju i preispitivanje mogućnosti proširenja i propisivanja novih krivičnih djela u materijalnom smislu, ali i proširenje i dopunu kataloga krivičnoprocesnih radnji na planu blagovremenog, efikasnog i zakonitog otkrivanja, istraživanja i dokazivanja postojanja krivičnih djela i krivice.

Literatura

- Aleksić, Ž. & Škulić, M. (2018). *Kriminalistika*, deseto izdanje. Beograd: Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu.
- Barašin, M. (2014). *Zbornik radova - međunarodna konferencija, Kaznena politika kao instrument državne politike na kriminalitet*, Banja Luka: Zajednički istražni tim/timovi.
- Bejatović, S. (2019). *Krivično procesno pravo*, drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje. Beograd: JP Službeni glasnik.
- Bijelić, S. (2015). *Potreba osavremenjivanja krivičnih zakona u Bosni i Hercegovini i usklađivanje sa međunarodnim konvencijama sa posebnim osvrtom na krivična djela protiv službene dužnosti i krivična djela protiv privrede i platnog prometa*, Pravo i pravda, godina XIV, broj 1, Sarajevo: Udruženje sudija/sudaca u Federaciji Bosne i Hercegovine.
- Halilović, H. (2019). *Krivično procesno pravo*, Knjiga druga: Teorija dokaza i radnje dokazivanja u krivičnom postupku. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerzitet u Sarajevu.

- Horvatić, Ž., Derenčinović, D. & Cvitanović, L. (2016). Kazneno pravo, Opći dio 1, Kazneno pravo i kazneni zakon. Zagreb: Pravni fakultet, Sveučilišta u Zagrebu.
- Ignjatović, Đ. & Škulić, M. (2019). Organizovani kriminalitet, treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Beograd: Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu.
- Karović, S. & Orlić, S. (2020). Otkrivačka, istražna i dokazna uloga ovlaštenih službenih osoba u kaznenom postupku Bosne i Hercegovine. Zagreb: Policija i sigurnost, godina 29, broj 1–2.
- Karović, S. & Simović, M. M. (2020). Rasvjetljavanje i rješenje krivične stvari u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine - raskol između normativnog i stvarnog, Godišnjak Fakulteta pravnih nauka, godina 10, broj 10. Banja Luka: Panevropski univerzitet „Aperion“.
- Milovanović, D. (2008). Primjena posebnih istražnih radnji kod krivičnih djela iz oblasti organizovanog kriminala, Pravo i pravda, godina VII, broj 1. Sarajevo: Udruženje sudija/sudaca Federacije Bosne i Hercegovine.
- Sarajlija, S. (2011). Položaj i uloga tužioca na glavnom pretresu, Kriminalističke teme, Godište XI, broj 3-4, Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerzitet u Sarajevu.
- Simović, M. & Šikman, M. (2018). Krivičnoprocesne radnje u suzbijanju teških oblika kriminaliteta, Revija za kriminologiju i krivično pravo, vol. 56, No. 1, godina IX, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Simović, M. N. (2009). Krivično procesno pravo, Uvod i opšti dio, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Bihać: Pravni fakultet, Univerzitet u Bihaću.
- Stojanović, Z. (2016). Politika suzbijanja kriminaliteta. Beograd: Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu.
- Stojanović, Z., Škulić, M. & Delibašić, V. (2018). Osnovi krivičnog prava, krivično procesno pravo, krivični postupak kroz praktičnu primjenu, Knjiga II, JP Službeni glasnik.

EVIDENTIARY ACTIONS AND SPECIAL INVESTIGATIVE ACTIONS: THEORETICAL-IMPLEMENTING ASPECT

Sadmir Karović

Associate professor for Criminal Law, Faculty of Law of Travnik University, employed in the State Agency for Investigation and Protection

Marina M. Simović

Secretary of the Ombudsman for Children of Republic of Srpska and Associate Professor at the Faculty of Law University „Apeiron“ Banja Luka

Abstract: *It is practically impossible to imagine the collection of necessary evidence and the evidentiary procedure without the application of general evidentiary actions as well as special investigative actions in relation to legally prescribed criminal offenses for which the application of these specific actions can be determined. The Criminal Procedure Code prescribes general evidentiary and special investigative actions as well as restrictive legal conditions for their application. It is undisputed that the position of the prosecutor in the evidentiary procedure regarding the determination of the existence of a certain criminal offense and guilt depends on the volume and qualitative component of the evidence collected in the investigation, which means that the segment of the application of general and special investigative actions in relation to*

legality of collected evidence and respect for human rights and freedoms, is very important. The burden of proof is on the acting prosecutor, who has a leading and supervisory role in the investigation in relation to authorized officials in terms of the implementation of mentioned evidentiary actions and the collection of necessary evidence. It follows from the above stated that in each specific case, for the application of general evidentiary actions and special investigative actions, it is necessary to meet restrictive legal requirements. Also, this paper covers the implementation or enforcement aspect regarding the initiation and application of these evidentiary actions.

Key words: *evidentiary actions, special investigative actions, legality, human rights and freedoms, restrictive requirements.*